

УЛУГБЕК ҲАМДАМ “ОТА” РОМАНИДА ҚАХРАМОН ОБРАЗИ ТАЛҚИНИДА МИЛЛИЙ ДЕТАЛЛАР ВА МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР ИФОДАСИ

Асомиддинова Гулбарно Алижоновна

Фарғона давлат университети гуманитар йўналишлар бўйича чет тиллари кафедраси
ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7241603>

Аннотация. Бадий асарда қахрамон образининг талқин этишида ёзувчи У.Ҳамдам “Ота” романида миллий деталлар ва миллий қадриятлардан унумли фойдаланган. Ушбу мақолада тадқиқотчи персонаж руҳий дунёсидаги миллий руҳият ифодасини очиб беришга ҳаракат қилган.

Калим сўзлар: қахрамон образи, миллий детал, миллий қадрият, портрет, руҳий кечинмалар.

РОМАН УЛУГБЕКА ХАМДАМА «ОТА» ВЫРАЖАЕТ НАЦИОНАЛЬНЫЕ ДЕТАЛИ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ В ТРАКТОВКЕ ОБРАЗА ГЕРОЯ

Аннотация. Писатель У.Ҳамдам в своём романе “Отец” в изображении героя использовал национальные детали и национальные ценности. В этой статье исследователь постаралась раскрыть национальный дух в изображении внутреннего мира персонажа.

Ключевые слова: образ героя, национальная деталь, национальная ценность, портрет, душевные переживания.

ULUGBEK HAMDAM'S NOVEL "ОТА" EXPRESSES NATIONAL DETAILS AND NATIONAL VALUES IN THE INTERPRETATION OF THE HERO IMAGE

Abstract. The writer U. Hamdam effectively used national details and national values in the novel "Father" in the interpretation of the hero's image in the literary work. In this article, the researcher tried to reveal the expression of the national mentality in the mental world of the character.

Key words: character image, national detail, national value, portrait, spiritual experiences.

КИРИШ

Бадий адабиётда қахрамон образини яратишда портрет муҳим ўрин эгаллайди. Қахрамон ички дунёсини очиб беришда портретнинг ўрни бекиёс бўлиб, у асар ғоясини, персонажлар характерини ўқувчига муккамал етказиб беришга ёрдам беради. Бадий асарда портретнинг вазифаси тасвирийликни ифодалашгина бўлибгина қолмай, образлар характери, руҳий ҳолатини ҳам ёритиб беришни ўз зиммасига олади. Портрет бир томондан, қахрамон ташқи қиёфаси орқали унинг руҳий оламини талқин қилиб берса, иккинчи томондан, аксинча, батафсил тасвирланган персонажнинг руҳий дунёси орқали унинг ташқи қиёфасини ҳам ўз зиммасига олади, ва бу портрет моҳияти, деб аталади. У.Ҳамдам ўз асарларида бадий портрет воситасида образ моҳиятини очишга, персонажларнинг руҳий ҳолатини ўзгаришини, характерларни ёрқинроқ ифодалашга интилади ва бунда, миллий деталлар ва қадриятларимиздан ўз ўрнида фойдаланган.

МЕТОД ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Буюк рус ёзувчиси А.С.Пушкин шундай деб ёзган экан:

“Иқлим, бошқарув усули, эътиқод ҳар бир халқ учун алоҳида юз ифодасини белгилайдики, озми-кўпми бадий адабиётда ўз ифодасини топади. Фақатгина бир халқга тегишли бўлган фикрлар ва ҳислар оқими кўплаб урф-одатлар, анъаналарни мавжуд қилади”

Қахрамон портретини тасвирлашда муаллиф унинг ички дунёси, феъл -атвори ва хатти-

ҳаракатини ифодалашга ҳаракат қилади. Бунда ёзувчи миллий деталлардан ўринли фойдаланган ва шу орқали ўз ғоясини тўлақонли ифодалашга ҳаракат қилган.

Ҳар қандай портрет тасвирида қаҳрамон ташқи кўринишидан ташқари, ёзувчи гавда ҳолати, кийим-кечак, гапириш усулини ҳам назардан четда қолдирмайди.

Немис адабиётшуноси Ҳотхолд Лессинг: "Ҳаётда ҳеч нарса кўлнинг ҳаракатидек таъсирчанликни бера олмайди, айниқса, ҳаяжонли жараёнда; аммо кўл ҳаракати иштирок этмаган ва унинг ҳаракатини ифодалай олган юзнинг ҳолати яна ҳам таъсирчанроқ бўлади", деган. Ҳалқимизда катталарга, айниқса ота – онага кўрсатиладиган ҳурмат эхтиромни куйидаги мисолларда кўришимиз мумкин:

" – Ассалому – алайкум, ая, келинг! – Пўлат кўзғалиб онасига пешвоз чиқди. Энгашиб унга пешонасини тутди.

-Ваалайкум, болам, ваалайкум! – Ўғлини елкаларини ислади она." Бу ерда ўғлини онага, онанинг ўғилга кўрсатаётган эхтиромлари кўрсатилмоқда.

Ўзбек қизларини отаси олдидаги ҳаё-ибоси асарнинг бош қаҳрамонларидан бири Севинч образи орқали талқин этилади:

"- Ҳа, ота, – кўзларини яширди Севинч."

"- Хўп, ота, – Севинч кўлларини кўксига қўйиб туриб, ўз хонаси томон йўналди."

Оиладаги эру-хотин муносабатларидаги миллий қадриятларимиздан бири куйидаги мисраларда ўз аксини топган :

"-Топилганда қандоқ, Пўлатжон! – эру-хотин водий томондаги удумга кўра бир-бирларига тўнғич фарзандининг исми билан мурожаат қилишар экан. Фақат Ойчечак опа Пўлатжон деса, Ўткир ака Пўлатхон дерди" Умри бўйи душманлик қилиб, ҳаёти сўнгида Эрбой Пўлатдан қилган ёвузликлари учун кечирим сўраб бориши ҳам эътиқодимизнинг бир намоёнидир :

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАСИ

"Кечир, Пўлат, мендек заҳарли илонни, кечир!... – Эрбой ота Пўлат отанинг икки кўлидан маҳкам тутган кўйи, гавдаси билан пастга эгилиб, йиғлаб юборди..." Инсон қанчалик гунохкор бўлмасин, ҳалқимизда биродарга қийин вазиятларда ёрдам кўли чўзилади, руҳий далда берилади.

"Лекин кўни-кўшни, маҳалла-кўй, отасининг уруғлари-қариндошлари бирин-бирин хол сўраб келишиб, унинг жонига ора кира бошлашди" Ҳалқимизнинг меҳмондўстлигини ифодалаш куйидаги жумлаларда кўринади: "Турсун отанинг неварга ўғли – боягина Пўлат отага дарвозани очгани-елкасига сочиқ ташлаб, бир кўлида обдаста, бир кўлида чилапчин билан келди. Унинг изидан неварга қизи билагида ташланган дастурхону иккита нон, бир чойнак чой, тўртта пиёла, ликопчада қаймоқ кўтариб кирди.

-Ассалому-алайкум! Келинг, Пўлатота!

-Ваалайкум ассалом! Ке, қизим, ке."

Ва ниҳоят, асарнинг кульминацион нуқтаси-ота ўз ор-номуси, шаънини гўёки никоҳсиз болани дунёга келтирган якка-ю-ёлғиз қизи Севинчни жонига қасд қилади. "Бундай гуноҳни жазосиз қолдириб бўлмасди..... Мен ота қилиши керак бўлган ишни қилдим: гунохкорни жазоладим!" дегани деган эди. Лекин туриб-туриб юрагининг аллақайси бир пучмоғидаги ғашликни ҳис қилиб қоларди.

Отанинг фикру зикри ана шу ўйлар билан банд бўлиб, ўзи билан ўзи қолди дегунча Яратганга илтижо қилар-да, содир этган гуноҳи – одам ўлдиргани учун авф тилар, намоз

ўқир,рўза тутар, ҳамда ўлим деган ўша муқаддас ходисани кутарди.”

Бу романда ёзувчи қаҳрамонларни руҳий ҳолатини ифода этишда миллий деталларга ҳам кўп эътиборини қаратган,масалан “дурра” детали ҳам она,ҳам ота образида намоён бўлади:

“Вой, Худойим- ей,болажонимни ўзинг асрагин!” дея пичирлар,юзи кўзидан оқаётган терни кўлидаги каттагина дурра билан артиб турарди.” “Неварам йўқолиб қолди!.. кўлидаги дуррасини кўзларига босиб пиқ- пиқ йиғлаб юборди.”

“Яшасин ,ўлим!”дея хайкиргиси келади- я инсонни!..” оқ дурранингостидаги отанинг калласида ана шундай ўйлар ғужғон айланарди.”

“Ота бошидаги дуррани кўтариб,қаршисида бир неча эркак кишининг қорасини кўрди.”

Дурра ўзбек ҳалқида меҳмонларга мезбонлар томонидан нон,қанд -курс тугиб бериладиган пахта матодан тикилган буюм бўлиб,у ёзнинг жазирама кунларида даструмол сифатида ҳам қўлланилади. Одатда ,кекса ёшдаги эркаклар белига белбоғ бойлаб юришади.Белбоғ қадимдан мардлик,жасурлик рамзи ҳисобланиб келинган.Бежизга ҳалқимизда “Белинга белбоғинг борми?”,деб сўралмайди.Кекса отахонлар чорси,дуррани белларига белбоғ қилиб бойлашади,бу кези келганда уларга сочик,даструмол вазифасини ўтайди.

“Ота белбоғини ечди,кўзсоққаларини ўраб,кўришга монелик қилаётган кўз ёшлариниартиб олди,артиб олиб болага яна боқди:ажаб,у бир пайтнинг ўзида ҳам Ёғдуни,ҳам Севинчни эслатарди.” “Ота кўз ёшларини яна ўша белбоғи билан артди. “ Мен энди нима қиламан?Қандай йўл тутаман?Сен мени нималар қилиб кўйдинг -а,нималар қилиб кўйдинг,эй Яратган Эгам?!..” Ота қутилмаганда ортига бурилди- ю,эшик томон гандираклаб- гандириклаб юра бошлади.”“Пўлат отани кўзлари ёшланди.Лекин дарҳол белидаги белбоғини ечиб,бир бармоғини унинг четига тикди- да кўзларини артди.- Бас!-деди ўзига ўзи,бас!..” Ушбу асарда муаллиф миллий деталлардан яна бири “тугунча”деталини қўллаганини учратишимиз мумкин.“Тугунчаси кўлидан “тўп” этиб тушган Пўлат ота бир уйга,бир ҳовли юзини босган чакалакзорга,бир эса,қариликдан тиришиб кетган қўлларига боқар экан,нима қилишини,бу бегона жойда энди ўзиниқандай тутишини билмай,эсанкираганча турарди.” Етти йиллик камок жазосидан кейин уйига қайтган Пўлат ота ошуфтаҳол турганини кўлидаги тугунчаси тушиб кетиши орқали ёзувчи бизга кўрсатиб бермоқчи бўлмоқда. Она образидаги “тугун” детали эса ўзбек аёлини қайга бормасин,ҳар вақт ширинликлар,нон солинган тугуни билан юришини англаймиз. “-Ойчечак опа айвонга кириб,кўлидаги тугунни хонтахта устига кўйди да,ёйилиб,бесаранжом бўлиб ётган тўшакларни кўтариб,бошқатдан ўрин солди.” Миллий деталлардан яна бири “калиш” асарда қаҳрамонларни руҳий ҳолатидаги ўзгаришларни очиб беришга ҳаракат қилади.Масалан“- Пўлат ота ! -кўчадан овоз келди. Ҳа- а- а,ҳозир! Пўлат ота оёғига бўсағадаги калишини илиб,ташқарилади.”

Эшикдан чақириб келган одамни кўп куттирмаслик учун “калишини илиб”,яъни чаққонлик билан кийиб олиши инсонни инсонга билдираётган эҳтиромини кузатсак,иккинчи мисолда ғабланганидан Пўлат отани уйда ортиқ ўтиришни ҳоҳламаётган Турсун отани жаҳл билан чиқиб кетишга уринаётганини кўришимиз қийин эмас.

“-Садқаи одам кетсин бу!..- деди у остонада калишини оёғига иларкан,Пўлатга нафрат билан қараб.” Эшикдан чақириб келган одамни кўп куттирмаслик учун “калишини илиб”,яъни чаққонлик билан кийиб олиши инсонни инсонга билдираётган эҳтиромини кузатсак,иккинчи мисолда ғабланганидан Пўлат отани уйда ортиқ ўтиришни ҳоҳламаётган Турсун отани жаҳл билан чиқиб кетишга уринаётганини кўришимиз қийин эмас.

Куйида келтирилган мисолларда кўриниб турибди-ки,ёзувчи “Ота”романида қахрамонларнинг қалб кечинмаларини тўлақонли ёритиб беришда миллий деталлардан, миллий кадриятларимиз намуналаридан кенг фойдаланган. Ёзувчи қахрамонлар портретларидаги миллий деталлар маъно товланиши оқибатида ўз ғоявий функциясига эга эканлиги кўрсатиб, портрет тасвирлашда персонажларнинг қалб кечинмаларини кенг ёритиб беришда муҳим ўринга эга эканлигига гувоҳ бўламиз.

REFERENCES

1. А.С.Пушкин, Полное собрание сочинений, т.11, изд. АН СССР, 1949 г.
2. Лессинг Г.Э. Лаокоон и в границах живописи и поэзии. М. 1957 г.
3. У.Хамдам Ота. Тошкент, Янги аср авлоди, 2020 й.
4. Alijonovna, A. G. (2022). THE IMAGE OF THE NARRATOR IN ZWEIG'S NOVEL "STREET IN THE MOONLIGHT". *Confrencea*, 3(3), 116-118.
5. Alijonovna, A. G. (2022). INTERPRETATION OF THE IMAGE OF WOMEN IN S. ZWEIG'S SHORT STORIES "THE LETTER OF AN UNKNOWN WOMAN" AND "24 HOURS OF A WOMAN'S LIFE". *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 3, 39-46.
6. Alijonovna, A. G. (2022). DISTINCTIVE FEATURES OF STORIES BY STEFAN ZWEIG. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 2, 88-94.
7. Himoyat, I., Shodlik, K., Mukhtarjan, M., Davronbek, B., Sherimmat, Y., & Bakhtiyor, Y. (2020). Sorption of Zn (II) and Cr (III) ions into ion exchangers obtained on the basis of local raw materials. *International Journal of Pharmaceutical Research*, 12(3),
8. Ismoilova, H. (2022). Image of Women's Duties in Religious Sources. *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT*, 2(3),